

Ένας άγνωστος ύμνος των Χριστουγέννων (Πέτρος Ευαγγελόπουλος, Συγγραφέας)

/ [Πεμπτουσία](#)

Οι βυζαντινοί χρονικογράφοι Συμεών ο μεταφραστής, Γεώργιος Αμαρτωλός και Λέων ο Γραμματικός περιγράφουν τη σκηνή:

Η μητριά του αυτοκράτορα Θεόφιλου, Ευφροσύνη, ακολουθώντας την οικογενειακή παράδοση για την εκλογή νύφης, προσκαλεί το 830μ.Χ. στην Αυλή τις ωραιότερες και επιφανέστερες κόρες της αυτοκρατορίας.

Δώδεκα «κάλλιστοι παρθένοι» ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση και κατέφθασαν στο Παλάτι.

Μετά τη λαμπρή υποδοχή, η Βασιλομήτωρ έδωσε στον Θεόφιλο ένα χρυσό μήλο για να το προσφέρει σε όποια θα επέλεγε για σύζυγό του. Ο νεαρός αυτοκράτορας θαμπώθηκε από την εξάισια ομορφιά της Κασσίας.

Αλλά πριν αποφασίσει τελειωτικά, σκέφτηκε να κάνει μια υποτιμητική παρατήρηση:

«Ως άρα διά γυναικός ερρύη τα φαύλα» («από τη γυναίκα ξεπήδησαν τα κακά») είπε,

εννοώντας την Εύα και το προπατορικό αμάρτημα. Η Κασσιανή τον αποστόμωσε:

«Αλλά και διά γυναικός πηγάζει τα κρείττω» («όμως και από τη γυναίκα πηγάζουν τα καλύτερα»), υπονοώντας την Παναγία και τη γέννηση του Χριστού.

Η απάντηση θεωρήθηκε αυθάδης από τον αυτοκράτορα, ο οποίος αποφάσισε να δώσει το χρυσό μήλο στην ωραία αλλά σεμνή Θεοδώρα.

* * * *

Αν η κοπέλα αυτή τόλμησε να φέρει αντίρρηση απέναντι σε έναν αυτοκράτορα και να πει μάλιστα κάτι με ουσία, είναι φανερό πως διέθετε δύναμη νου και λόγου όχι τη συνηθισμένη. Παρότι πλούσια και σπουδαία, αποφασίζει στη συνέχεια να γίνει μοναχή. Κατά τη διάρκεια της ζωής της θα συνθέσει ποίηση υψηλού επιπέδου, πιο πολύ εκκλησιαστική. Μερικά από τα έργα της είναι τόσο σημαντικά, ώστε ενσωματώθηκαν στον Λειτουργικό Κύκλο του έτους.

Ας παρατηρήσω εδώ πως το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σπάνιο. Οπωσδήποτε,

στην παγκόσμια ιστορία αναφέρονται ονόματα γυναικών που διαδραμάτισαν ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις. Όμως η Τέχνη και η επιστήμη κρατήθηκαν, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, σε χέρια αντρών. Πολλές γυναίκες, ακόμη και της υψηλής κοινωνίας, παρά το αναμφισβήτητο ταλέντο τους, αναγκάστηκαν να μείνουν στο περιθώριο όσον αφορά τον χώρο του πολιτισμού, ή, αν έκαναν έργα, αυτά χάθηκαν. Μονάχα στις τελευταίες δεκαετίες του τελευταίου αιώνα μπορέσαμε να έχουμε υπολογίσιμο αριθμό επιστημονικών ανακοινώσεων και καλλιτεχνικών δημιουργιών από γυναίκες.

Ακόμη και στους έντεκα αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, όπου η Παναγία, δηλαδή μια γυναίκα, θεωρήθηκε «μετά Θεόν η θεός, τα δευτερεία της Τριάδος η έχουσα», η θέση των γυναικών βρισκόταν έξω από ακαδημαϊκές σχολές και επιτεύγματα του πνεύματος.

Γι' αυτό λοιπόν, η παρουσία της Οσίας Κασσιανής στην εκκλησιαστική ποίηση αποδεικνύεται ακόμη πιο θαυμαστή.

Ήταν προσωπικότητα τόσο σημαντική, ώστε επισκίασε κάθε άλλον υμνογράφο για έναν ολόκληρο αιώνα και η δόξα της διαρκεί αμείωτη έπειτα από χίλια διακόσια χρόνια. Ας πω ένα παράδειγμα.

Όλοι έχουμε ακούσει τη φράση που λέγεται κατά τη Μ. Τρίτη: «Πάω στην εκκλησία. Θα πούνε σήμερα το τροπάριο της Κασσιανής».

Αν ρωτήσουμε μάλιστα, έτσι, ως είδος τεστ, τους πιστούς που πηγαίνουν στην εκκλησία εκείνη τη μέρα, η συντριπτική πλειοψηφία δεν γνωρίζει κανένα άλλο τροπάριο (αν και κάποιοι από αυτούς κρατούν βιβλιαράκια) ούτε φυσικά έχουν υπόψη τους τα ονόματα των υπόλοιπων υμνογράφων της Μεγάλης Εβδομάδας.

Και μιλάμε εδώ για την κορυφή της ποίησης, της μουσικής και της θεολογίας.

* * * *

Ένας άλλος από τους ύμνους της Κασσιανής, σημαντικός κι όμως άγνωστος στους περισσότερους, ψάλλεται κατά την παραμονή των Χριστουγέννων, στον εσπερινό. Αν και γυναίκα η δημιουργός, μην περιμένετε εντούτοις ροδοπέταλα και ηλιοβασιλέματα ως αισθητική. Η ρητορική του βυζαντινού κόσμου αποτελεί συνέχεια της αρχαίας ελληνικής.

Αν κάποιοι μάλιστα έχετε διαβάσει τους λεγόμενους Λυρικούς Ποιητές της αρχαιότητας, θα γνωρίζετε ήδη πως μικρή σχέση έχουν τα κείμενά τους με αυτό που αποκαλούμε σήμερα «λυρισμό».

(Κι ας κάνω εδώ μια χρήσιμη παρατήρηση. Έχουμε συνηθίσει τόσο πολύ σε έντονες λέξεις και εκφράσεις, ώστε τα μεγάλα έργα του παρελθόντος κατέληξαν να φαίνονται στους πολλούς άτονα και γερασμένα.

Απαιτούμε αφηγήσεις «συγκλονιστικές», ειδήσεις «θρίλερ», περιστατικά που «να μας κόβουν την ανάσα».

Τα μηχανήματά μας είναι πάντα «ultra», οι επιδόσεις μας «σούπερ», η εμφάνιση «καυτή», και θα ανησυχήσουμε ιδιαίτερα αν η μουσική στο πάρτι δεν ήταν αρκετά δυνατή.

Ένας πολιτισμός κραυγαλέος, πλασμένος για ανθρώπους που αγωνίζονται να νιώσουν κάτι.)

Το Δοξαστικό της Κασσιανής για τον εσπερινό των Χριστουγέννων χρησιμοποιεί ίχνη ομοιοκαταληξίας καθώς και το ρητορικό σχήμα της αντίθεσης. Έχουμε τρία ζεύγη αντιθέσεων. Από τη μια η Ρώμη:

Πανίσχυρη, λαμπερή, η αυτοκρατορία που δέσποζε επάνω στους λαούς της γης, το κέντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος.

Κι από την άλλη, μια ασήμαντη κωμόπολη της Ιουδαίας.

Ανάμεσα -ούτε καν σε ανθρώπους αλλά σε ζώα- το άπειρο Ον εισέρχεται απαρατήρητο στην ιστορία του κόσμου.

Δοξαστικόν Ἦχος β´.

Αὐγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς,
ἢ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο·
καὶ σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς Ἀγνῆς,
ἢ πολυθειία τῶν εἰδώλων κατήργηται.

Ἐπὸ μίαν βασιλείαν ἐγκόσμιον,
αἱ πόλεις γεγένηνται·
καὶ εἰς μίαν Δεσποτείαν Θεότητος,
τὰ Ἔθνη ἐπίστευσαν.

Ἀπεγράφησαν οἱ λαοί,
τῷ δόγματι τοῦ Καίσαρος·
ἐπεγράφημεν οἱ πιστοί,
ὀνόματι Θεότητος,
σοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ἡμῶν.
Μέγα σου τὸ ἔλεος, δόξα σοι.